

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата мистецтвознавства, доцента, професора кафедри композиції та інструментування, в. о. завідувача кафедри композиції та інструментування ХНУМ імені І. П. Котляревського Савченко Ганни Сергіївни на дисертацію Щелканової С.О. «Поетика ранніх симфоній Валентина Сильвестрова», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво.

Дисертація С. О. Щелканової присвячена дослідженню ранніх симфоній В. В. Сильвестрова в аспекті їхньої поетики. Обрана тема, як своєрідне магнітне поле, стягнула в єдиний вузол декілька актуальних для сучасного українського (і не тільки) музикознавства питань. По-перше, рання творчість композитора, попри існування численних наукових джерел, потребує подальшої наукової рефлексії і осмислення з різних ракурсів: із точки зору стильової та мовно-стилістичної еволюції, взаємодії інтра- та екстрамузичного, зокрема того культурного контексту, під впливом якого поставала творча індивідуальність майстра, трактування окремих жанрів, у цьому випадку – симфонії. Другим питанням є пошук і винайдення такого аналітичного інструментарію, за допомогою якого можна проникнути в художній світ ранньої симфонічної творчості В. В. Сильвестрова («концептуальну семіосферу», за обраною авторкою термінологією), і не тільки проникнути, а й розшифрувати його. Пошук адекватних для цієї процедури аналітичних механізмів – одна з актуальних проблем сучасної музикознавчої думки, яка намагається «дихати» в резонанс із композиторською практикою. Ця теза наскрізно звучить у тексті дисертаційного дослідження, скеровуючи думку авторки до формулювання третьої актуальної наукової позиції: сучасне музикознавство розвивається в полілогічному гуманітарному просторі, система «моно» в багатьох випадках просто не є дієвою. Тому для пізнання поетики ранніх симфоній В. В. Сильвестрова й вироблення вкрай необхідного адекватного аналітичного

інструментарію дослідниця звертається до ідей філософської антропології та намагається систематизувати засадничі положення антропологічної концепції ХХ ст. Ідея про неможливість звести концепцію («образ») людини до певної схеми й констатація принципової невичерпної множинності її (людини) образів стають смисловими ключами до пізнання специфіки перших чотирьох симфоній композитора. Авторка обґрунтовує важливість кореляції образу людини й поезики жанру симфонії з огляду на ті структурні (і семантичні) трансформації, яких зазнав жанр у ХХ ст. Логікою своїх міркувань С. О. Щелканова доводить, що ця кореляція та нелінійна множинність образу людини відкривають «широке поле для можливості творчого нестандартного підходу до жанрового канону симфонії, що змінюється щоразу для кожного конкретного вираження світовідчуття автора» (с. 83).

Так само творчо й нестандартно авторка віднаходить шляхи пізнання особливостей поезики кожної з чотирьох обраних симфоній В. В. Сильвестрова. При цьому вона виходить не з власної теоретичної концепції, «заганяючи» музику в абстрактні схеми, а йде саме від музики, уважно вслуховуючись у кожний твір. Так, у середині магістрального дослідницького річища формується ще один дослідницький вектор, пов'язаний із актуалізацією етимона *sin-phonia* як «співзвуччя, консонантного звучання, струнного звучання голосів» (с. 60). Це виводить на думку про емансипацію звуку, звучання, «розкріпачення його від семантики, структури, синтаксису» (с. 61). Вслуховування в Космос, що звучить, підштовхує до провокативної та, на перший погляд, суперечливої (щодо загальної стратегії дослідження) тези щодо взагалі відсутності людини в концепції (Друга симфонія). Проте подальший аналіз переконливо доводить обґрунтованість такого розвороту дослідницького погляду (від людини до Всесвіту), котрий не суперечить, а збагачує магістральну лінію еволюції ранніх симфоній.

Здійснення дослідження поезики симфоній, вочевидь, не можливе виключно інструментарієм суміжних гуманітарних дисциплін і потребує опертя на теорію жанру. У цій царині склалась міцна традиція (праці Б. Асаф'єва,

М. Арановського), оминати яку, попри усі намагання, украй складно. Напевно, це – завдання не для одного музикознавця (один тут у полі не воїн), а для всіх українських науковців у різних галузях знань, перед якими сьогодні гостро стоїть нагальне завдання вибудовування нової наукової парадигми, вільної, наскільки це можливо, від радянського підґрунтя. Ще раз підкреслимо – це справа, яка потребує і часу, і спільних зусиль. Побажанням до авторки в контексті цих міркувань може бути більш стисле викладення добре відомих теорій і концепцій, які, однак, є (і на цьому слід наголосити) важливою складовою методологічного підґрунтя.

Теоретичні і методологічні засади дослідження в дисертації повно й обґрунтовано об'єктивуються в аналітичних розвідках. При цьому саме аналіз, здійснений за допомогою авторської методики аналізу поезики ранніх симфоній цілком справедливо зазначено як новаційний здобуток дисертантки. Зауважимо: симфонії В. В. Сильвестрова можна було б проаналізувати інакше, іншим інструментарієм, із точки зору іншої дослідницької позиції та стратегії. Однак запропонований аналіз відповідає поставленій меті, є відповіддю на сформульовані завдання, він адекватний заявленій методології й базується на міцному теоретичному підґрунті. І найголовніше – у ньому проявляється особистість дослідника як чуйного музиканта. У цьому аналізі просвічує образ людини, а не безликого науковця. А чи не є це шляхом у простір філософії музики? Адже філософствування ніколи не буває позаособистісним.

Складність і багатовекторність дослідження, сполучення «високих матерій» і прагматичного аналізу, безумовно, провокують до дискусії, яку хотілось би почати із такого міркування. 1. На тлі великого обсягу залучених і ґрунтовно опрацьованих наукових джерел (із філософської антропології, українського культурного контексту 1960-х років, теорії симфонії, про що було сказано вище, а також стосовно творчості В. В. Сильвестрова, що також слід неодмінно підкреслити як ознаку наукової ретельності авторки), оперування великою кількістю фактів і подання цікавої інформації, у деяких випадках звертає на себе увагу дещо побіжний виклад матеріалу. Виникає бажання

зупинитись і більш детально розпитати автора. Так, наприклад, у чому конкретно у Першій симфонії виявляється «вплив симфонізму та тембрової драматургії Б. Лятошинського, а також впливи оркестрування І. Стравінського часів «Петрушки» (с. 106)? Дотичним питанням є таке: «Як авторка розуміє загальноновживане, проте не просте поняття «темброва драматургія»? Чи спирається вона на чиєсь визначення, чи виходить з власного його розуміння?

2. У запропонованому Вами аналізі чільне місце посідають поняття тембру і тембрової семантики. У деяких випадках Ви констатуєте, що композитор оперує усталеною семантикою. Чи є в ранніх симфоніях В. В. Сильвестрова приклади кардинальної пересемантизації тембрів / або формування нової тембрової семантики?

3. Останнє питання стосується корпусу філософської літератури, яка склала теоретичне підґрунтя Вашої роботи. Чим зумовлений вибір саме цих джерел?

ВИСНОВОК. Дисертаційна робота Світлани Олександрівни Щелканової «Поетика ранніх симфоній Валентина Сильвестрова», подана на захист до разової ради на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «музичне мистецтво» є самостійною, завершеною науковою працею, виконаною під керівництвом кандидата мистецтвознавства, доцента, доцента кафедри інтерпретології та аналізу музики Романюк І. А., вирішує всі актуальні наукові завдання, поставлені в дисертації. Усі розділи дослідження підтверджуються власними публікаціями, у яких висвітлюються основні його положення. За темою дисертації опубліковані 6 одноосібних статей та 1 у співавторстві, із яких 5 – у спеціалізованих виданнях, рекомендованих і затверджених МОН України, 1 стаття у фаховому періодичному зарубіжному виданні «The European Journal of Arts» (Відень, Австрія), 1 у виданні, що індексується в базі Web of Science. Дисертаційна робота за актуальністю, новизною, науковим і методологічним рівнями, теоретичною новизною і практичною значимістю, ступенем обґрунтованості наукових положень відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України №40 від

12.01.2017 року та положенню Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор заслуговує на присвоєння ступеня доктора філософії.

Офіційний рецензент

кандидат мистецтвознавства,

доцент, професор кафедри,

в. о. завідувача кафедри

композиції та інструментування

ХНУМ імені І. П. Котляревського

Ганна САВЧЕНКО

Підпис Г. С. Савченко
ЗАСВІДЧУЮ
Нач. загального відділу ХНУМ
09.08.2022 р. Підпис